

İLK EĞİTMEN KURSLARI ve KÖY ENSTİTÜLERİNİN AÇILIŞI - EĞİTİMCİ H.RAŞİT ÖYMEN'İN BİR DEĞERLENDİRMESİ

Cavit BİNBAŞIOĞLU

Değerli eğitimcimiz rahmetli Hıfzırrahman Raşit Öymen, 1973-1974 öğretim yılında Türk Tarih Kurumu'nda Cumhuriyet dönemi eğitimine ilişkin konferanslar vermişti. Daha sonra, o sırada çıkmakta olan "Eğitim Alanı" dergisinin kurucusu olan Ankara İlköğretim Müfettişlerinden arkadaşım Ali Osman Alkanlar, yanına beni de alarak, 1934'ten 1939'a kadar İlköğretim Genel Müdürlüğünde şube müdürü olarak çalışan H.Raşit Öymen'den eğitim kurslarının ve Köy Enstitülerinin kuruluşu ile ilgili bilgilerini anlatmasını rica etmişti. Konuşma, Ankara'da Anadolu Kulübünde yapılmış ve teybe kaydedilmiştir. Teyp kaydını yazıya geçiren arkadaşım, yazının bir nüshasını da bana vermiştir. Kendisi, bu konuşmanın büyük bir kısmını, o sırada (1977) çıkarmakta olduğu "Eğitim Alanı" dergisinin 110-111, 112-113 ve 114-115. sayılarında "Kuruluşundan Yıkılışına Kadar Köy Enstitüleri" başlığı altında, Hıfzırrahman Raşit Öymen'in sağlığında yayımlamıştı. Bundan sonra, Ali Osman Alkanlar yurt dışına çalışmaya gittiği için dergi kapanmış yazının son bölümü yayımlanmamıştır.

Aşağıda, bu eğitimcimizin konuşmasının son bölümünü -Eğitim Tarihimize ışık tutması bakımından- aynen yayımlıyoruz:

Benim, rahmetli Bakan Saffet Arıkan'a verdiğim bir muhtıra, köy okullarının beş sınıfa çıkarılmasıyla ilgilidir. Sanırım ki, o öneriyi, sayın Hasan Ali Yücel benimseyip Birinci Milli Eğitim Şûrası'na getirmese ve karar çıkmasa, kanun da (Köy Enstitüleri Kanunu da) çıkmazdı.

Şimdi, tarihi son yaprağından ilk yaprağına doğru çevirirken bunları birer küçük nirengi noktası gibi görürüm. Bu işaretlerimiz arasında Muhafız Alayı'nın bugünkü Tandoğan Meydanında bir karargâhı vardı.

Benim bu önerim, sayın Saffet Arıkan'ın bakanlığı zamanında kendisine sunulmuştur. Şu şekilde olmuştur: Sayın Arıkan, Celal Bayar'ın başbakan olduğu yılda, gizli bir rapor yazarak, odasında -benim de içinde bulunduğum- bir müdürler toplantısında okumuştur. O raporda (yani 1938 yılı öncesi olan bu raporda) Arıkan, eğer önümüzdeki yıl bütçelerine şu kadar para konmazsa, şu kadar lise öğretmeni yetiştirilmemezse, şu kadar okul

binası yapılmazsa, çiftöğretim liseleri saracaktır, diyordu. Bunu bize okumuştur.

Tabii, demek istemiştir ki asıl öğrenme saatleri olan sabah saatleri boş geçerse, birçok orta okul ve lise öğrencisinin eğitim ve öğretimden nasibi azalacaktır. Bunu bir uyarı olarak yazmış, ileriye görmüş ve yanında çalışanlara da bunu okumuştur. İşte, o toplantıda ben yazık ki, alışılmış bir şeklide- çok uzun susarak, sonradan söz alarak, kentler için doğal olmayan, köyler için doğal sayılabilecek olan bir yol ile köydeki üç sınıflı okulların beş sınıfa çıkarılabileceği önerisini sayın Arıkan'a açma fırsatı buldum. Bunun üzerine Arıkan, "Bir şey yaz da düşünelim" dedi ve ekledi: "Bunun gerekçesini falan". Onun üzerine, oturdum. Bunu, gerek kanunun emrinden ve gerekse Avrupa'daki örneklerinden başlayarak, bir sayfaya yakın bir yazıyı kendisine verdim. Arıkan, bunu, Bakanlıktan ayrılıncaya kadar işleme koymadı; fakat, sakladı. Ayrılacağı zaman beni çağırarak, bu raporumu verdi; "Haklısın" demek ister gibi bir edayla. Öğretmen işi, o sıradaki öğretmen yetiştirme işini zedeleyeceği için olacak ki, köy okullarında üç sınıftan yukarı çıkılamadı; fakat, Bakanlığa Hasan Ali Yücel gelince, aynı konuyu, gene böyle bir münasebetle kendisine hatırlattım. Hasan Ali Bey bunu Şûra'ya getirdi, benimsedi. Bundan çok duygulandı. Bunun üzerine, ben de "Üç Sınıflı Köy Okullarının Beşe Çıkarılması Hakkında Bir Rapor" adıyla 100 sayfa kadar tutan bir yazı hazırladım. Resimler de koydum. Şûra üyelerine ve o zamanki müfettişlere dağıtıldı. Burada ilginç bir şey oldu: Görüşlerim pek etkili olmamış olacak ki, o sırada Paris'te Bakanlık Müfettişi olarak bulunan Avni Başman'a Şûra süresince telgraf çekilerek, Fransa'daki durum sorulmuş, ileri sürülen bu öneri, Avni Başman'dan gelen cevabî telgrafla da doğrulanmış; Fransa'nın %30'unun tek öğretmenli ve 6-7 sınıflı köy okulu olduğu öğrenilmiştir.

Benim muhturamda da zaten çeşitli ülkeler ve rakamları sıralanırken Almanya gibi ilköğretime Kit'a Avrupası'ndaki çoğu ülkelere, en aşağı 40-50 yıl önce başlamasına karşın, %29'unun "tek öğretmenli ve sekiz sınıflı" köy okulu olduğu sonucu çıkmıştı.

Bu görüşün Birinci Milli Eğitim Şûrası komisyonunda müzakeresi sırasında, başta Halit Ziya Kalkancı olmak üzere, yadırgayan birçok üyenin hepsi, sonunda oybirliği ile bu fikri kabul etmiş, genel kurulda yapılan müzakerede de, Hasan Ali Bey'in Avni Başman'ın raporunu okuması üzerine, tek tük kuşkular da önlenmiş ve bu sayede köy okulları, Köy Enstitülerinin temeli olan köy okulu mezunu öğrenciyi bol bol bulma olanağına sahip olabilmıştır.

Aslında benim bu önerim, ne Arıkan'ın bakanlığı zamanındaki kendi muhtıramdan çıkan bir düşünce, ne de Gazi Eğitim Enstitüsünde "Maarif Teşkilâtı" dersi okutmuş bir kimse olarak, Avrupa ülkelerini incelemiş ya da görmüş olmamdan gelen bir öneri değildir. Ummayaçağınız bir realiteden gelmiştir. Ben, İstanbul Millî Eğitim Müdür Yardımcısı olarak bulunduğum yıllarda (yani 1924'ten 1926 yılına kadar) sık sık -kendi okullarıma olduğu kadar köy okullarına da- öğrencilerimizi (öğretmen okulu öğrencilerini) götürdüğüm ve teftişlere de katıldığım zaman tanığı olduğum bir durumdun ileri çıkar. O da şudur: Şile üzerinde bir Heciz köyü var. Yol üzerinde. Bu köyün bir derslikli ve tek katlı okuluna girdiğimiz zaman, 10-12 öğrenci bulduğumu hatırlıyorum. Yanımda bölge müfettişleri olduğu halde, okul müdürünün odasının penceresinden dışarıya baktığımda 14-15 yaşlarında birkaç çocuk gördüm. Bunlar, pencere-

susamış bir durumda idiler. Çocuklar, orada, sanki okul kendilerine yasakmış gibi duruyorlardı. Her an okula katılma çabası içinde gördüğüm bu çocukları da eklerseniz, sınıfın mevcudu 30'u belki bulur ya da bulmazdı. İşte, öğrenci hazır; 14 yaş. İstanbul'a yakın bir köyümüzde niçin 4-5. sınıflar okutulmaz? Efendim, derslik tek ise, bir bölme ile ayırırsınız; vitrin koyarsınız vb.

Çağdaş bir eğitimci Gaudig'in bir sözünü hatırlatayım: Öğretmek yok, öğrenme var." Aslında gerçek öğrenim, kişinin kendisinin öğrendiğidir. Öğrettiğimiz şeylerin birçoğunun boşa gitmesi, karşımızdakinin öğrenme potansiyeli, ilgisi, gereksinmesi ve dolayısıyla dikkati ile ilişkilidir. İşte, böyle nice köyler vardır ki, bir basit formalite karşısında üç sınıflı olarak bırakılmışlardır.

Bu anımı da -ilgili olarak- bu şekilde belirttikten sonra, Köy Enstitülerinin ilk kuruluş evresine giren açılış fikrine gelelim: Bu işte, Bakanlığın, başta kadrosu, bir şaşkınlık dönemi geçirmiştir. Hatta, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanı rahmetli İhsan Sungu, yanan Ulus'taki eski Millî Eğitim Bakanlığı binasının Atatürk heykeline bakan ilköğretim odasına (İ.Hakkı Tonguç'un odasına) gelerek, üçümüzün de ayakta olduğumuz bir anda, "Ne yapacağız? Nasıl yapacağız?" diye düşündüğümüz sırada, rahmetli İhsan Sungu, -heykele dönerek- "Sanki bütün köylü buraya gelmiş, kıyamet koparıyor; öğretmen istiyor; vermez-

seniz, o günkü politik yaşamda, şöyle yaparız, böyle yaparız gibi bir toplanişla dağı taşı öğretmen yapacağız" di- ve yakınmıştır. Tonguç da buna bir cevap vermemiştir. "Belki öyle" gibisine. "Ama, iş Talim ve Terbiye'ye düşer. Talim ve

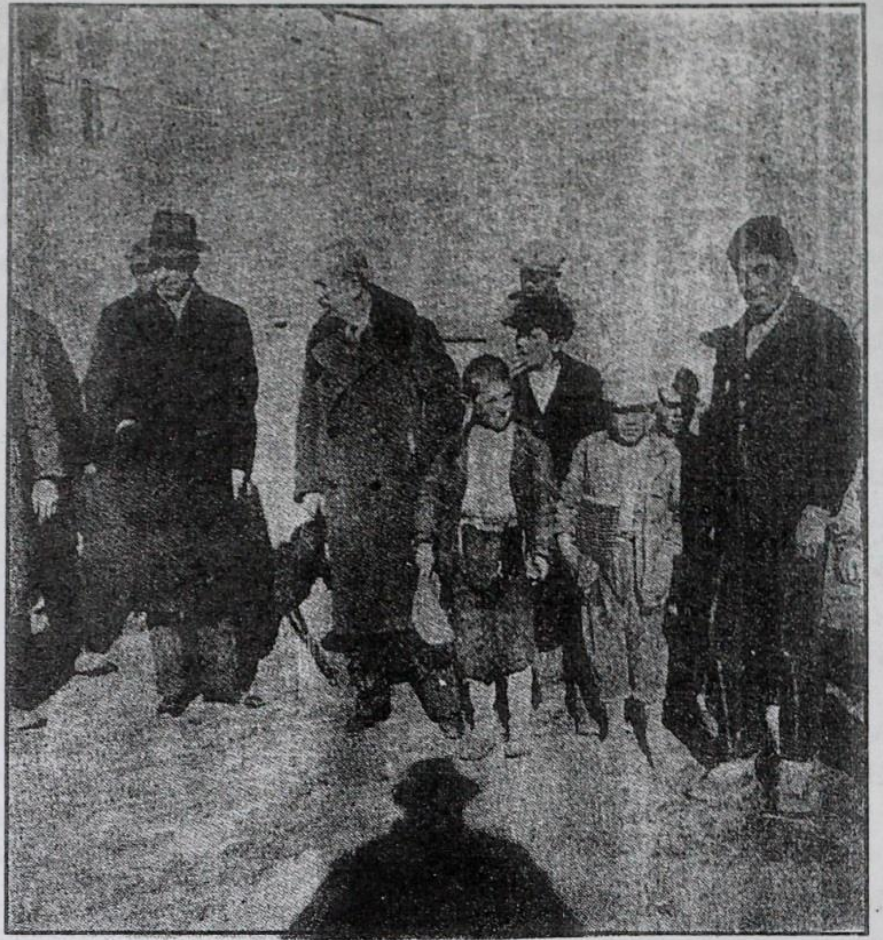

lere yaklaşmış, adeta içeriye girmek ister gibi bir durumda idiler. Bu çocukları çağırdım ve sordum: "Ne kadar okudunuz?" Üçüncü sınıfı geçen sene bitirmiş olduklarını söylediler. "Şimdi bizi okula almıyorlar." dediler. 4. ve 5. sınıflar olmadığı için çocuklar okula hazır ve okumaya

Terbiye diyeceğini desin, biz de ondan sonra düşünelim" demeye başlamıştır. Yani, eğitimliği yadırgama, bunun başı olan Bakanlık'ın içinden gelmiştir. Mevcut kadrosundan. Çünkü, bu iş, klasik kuruluşların özellikleri dışında.

Saffet Arıkan, Bakanlık'a atanmasından dolayı, teşekkür için Atatürk'e gittiği zaman, Atatürk, kendisine: "Bir de şu er ve çavuşlar içinde, okuyup da ordudan terhis edilenleri bir dene bakalım" demiştir. Bu, Trabzon'da çıkan bir gazetede Atatürk'ün eski arkadaşlarından Genel Müfettiş Tahsin Uzer'in bir beyanatı olarak da çıkmıştır. (1)

Gerçekten o yıllarda, şimdiki Tandoğan Meydanında, hangarlar içinde bulunan Muhafız Alayı, her yıl bir okuma-yazma sınavı yapardı. Sınav için de Bakanlıktan ayırtman (mümeyyiz) ister ve belge verirdi. Orduda bu, zaten yönetmeliklere de girmiş bir şeydi. Parantez içinde şunu de belirteyim ki, bu, sadece bizde değil, dünyanın birçok ülkelerinde de kamu eğitimi, asker eğitimi ile başlamıştır. Bizim Osmanlı dönemi tarihimizin tanzimat öncesi girişimleri de askeri kuruluşlarla ilgilidir. yani Mühendishane-i Berr-i Hümayun vb. dahil, askerî gücün Yeniçeri teşkilatı içindeki bozukluğu yüzünden, modern askerî nizam bu okullardan başlamıştır. Bu, Meşrutiyet'e kadar devam etmiştir: Askerî Rüştüyeler, Askerî İdadiler, Harbiye vb. Bu bakımdan, Muhafız Alayı komutanının, kişisel olarak biraz kaprisli bir tarafı olmakla birlikte, ordudaki Eğitim Tugayları şeklinde gelişen kısımda da, o zaman, Mahafız Alayı'nın bu deneyimlerinden esinlenilmesi istenmiştir.

Eğitmen kurslarının kuruluşu için inceleme gezileri (1935), Başlı açık kürk yakalı, Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan; fütür şapkalı, bakanlık müsteşarı Rıdvan Nafiz Edgüer; fotoğrafı çeken (ön plandaki gölge) Tonguç. (Eğitimci Hürrem Arman'ın "Piramidin Tabanı: Köy Enstitüleri ve Tonguç" adlı kitabından alınmıştır. Ankara: İş ve Ticaret M. 1969)

(1) Trabzon'da çıkan "Yeni Yol" Gazetesinin 13 Mayıs 1939 tarihli nüshasında yazdığına göre, 4 Mayıs 1939'da Trabzon Beşikdüzü Eğitim Kursu'nun açılışında Müdür Muharrem Karamızrak'ın düzenlediği törende söz alan 3. Genel Müfettiş Tahsin Uzer de şöyle konuşmuştur: (Aynen)

"Aziz yurttaşlarım, ilelebet unutamayacağım bir hüsn-ü tesadüfle, ben de bu tarihi toplantıda bulunuyordum. O zamanki Maarif Vekili bir şark çocuğu olan saffet Arıkan da mecliste hazır bulunuyordu. Söz arasında bir ıstırabından bahsettiler ve Atatürk'e hitaben, "Elimde bol para var; fakat, maalesef eleman yok..." dediler. Büyük Dâhi, sanki böyle bir sual karşısında kalacağını biliyormuş gibi, bu ideoloji üzerinde günlerce ve haftalarca etüt etmiş gibi, derhal ve bilâtereddüt şu cevabı verdiler: "Müsterih ol Saffet, bunun da bir çaresi vardır. Türk ordusunun, bilhassa Cumhuriyet sonrası ordusunun yetiştirdiği çavuşlardan bu hususta pekâla istifade edilebilir. Yüzlerce nefer arasından zekalarıyla teferrüt etmiş (sivrilmiş, kendini göstermiş) olması lâzımgelen bu erler, kısa müddetli kurslarla bu iş için istifadeli elemanlar haline kolayca getirilebilir. Bunlara **Eğitmen** diyebilirsiniz". buyurdular.

Arıkan, bunun üzerine Atatürk'ün, Mürşid'inin elini öptü, müteheyyiç olarak (heyecanla, coşku ile) biz de öptük. İşte arkadaşlar, Eğitim tarihi böyle başlamıştır." (Balkır, Süleyman Edip, **Eski Bir Öğretmenin Anıları**. İstanbul: Arı Kitabevi Matbaası, 1968, s.156) (C.B.)

Prusya Devleti'nin tarihini çok yakından izleyen Atatürk -mümkündür ki- o tarih araştırmaları sırasında bunu da görmüştür. Kıt'a Avrupası'nda eğitim, ilk kez Prusya'da da böyle başlamıştır. Genel eğitim, orduda yetişmiş, emekliye ayrılmış, terhis edilmiş okur-yazar insanların rehberliğinde başlamıştır. Bunu kınamamak gerek. Bu, öğretmen yetiştirmede -o zamanlar için- modern bir kuruluş ve düşüncedir. Yani, Pestalozzi döneminde, Fröbel zamanında bile, öğretmenliğe çağrılan insanlar arasında sokaktan geçenleri çağırıp "okuma-yazma bilir misin?" diye sorulup da, bilenlerin öğretmenlikte görevlendirildiği olmuştur. Pestalozzi'nin de, aslında, fazla bir tavsiyesi yoktur. Fakat, Pestalozzi'nin bir meziyeti vardı ki, halk eğitimi için, halkı kurtarmak için, daha doğrusu bir eğitimci olabilmek için, gereken temel koşul, kendisinin mezar taşına yazıldığı gibi, "Kendi için hiçbir şey, etrafı için, herkes için her şey isteyen insan" özelliği vardı. Bir zelzelede, çocuklar sınıftan dışarıya döküldükten sonra, aradan zaman geçince, hiçbiri, içeriye girerek çantalarını alma yürekliliğini gösteremedikleri zaman, okul sıralarında arka oturan ve "sümüklü bir öğrenci" olarak tanınan

Pestalozzi, içeri giriyor; sadece kendi çantasını değil, bütün çantaları yüklenerek dışarıya çıkarıyor. Pestalozzi, nihayet, yetim çocukları -tıpkı İsmail Mahir Efendi'nin Osmanlı Meclisindeki Köy Enstitüsü denemesine benzeyen açıklamaları gibi- yaşamlarını kazanmak için bir sanata yönelik üretici bir eğitime giriştiği zaman, o da büyük sıkıntılarla karşılaşmış ve hatta karısının bir tarlasını dahi -bu işin başarıya ulaşması için- ipotek etmek zorunda kalmıştı. Sonunda onu da elden çıkarmış. Demişler ki: "İşte Pestalozzi bu kadar beceriksiz. Bu işi de bitiremedi." Pestalozzi'nin verdiği yanıt çok anlamlıdır. Pestalozzi diyor ki: "Evet, ben bu işi başaramadım; fakat, eğer ben bu işi başarsaydım, köylünün neden kalkınamadığını anlayamayacaktım." Ve ekliyor: "Bu tecrübeyi başaramadığının sebebinin, tefecilerin (köylüyü sömüren insanların) çevresinde köylünün kalkınamayacağını keşfetmiş oldum. Bunun için kazancım, kayımdan daha büyüktür."

Nitekim, bizde de öğretmen denemeleri olduğu zaman, şunu da hatırlıyorum:

Ankara çevresini dolaştığımız zaman, gece gündüz, karşımıza gerçekten köyün birtakım adamları çıkmıştır. Bunlar, biz öğretmeni sorduğumuz zaman, öğretmeni bulamamışlardır. "Ne lüzum var, biz burdayız, eski harf, meski harf okutuyoruz, ne lüzum var?" tarzında yanıtlar almışızdır. Yani, yadırgama, köyün içinde de olmuştur; ağanın etkisiyle, şunun etkisiyle, bunun etkisiyle.

Hatta, bir defasında, Arıkan'la Ankara civarında bir köye gidip güya, sınav için öğretmenli okula vardığımız zaman, üç beş metre uzaklıkta muzip bir köylünün aynen şöyle söylediğini hatırlarım: "Efendim, bizim gibi küçük köylere 'öğritmen' veriyonuz, büyük köylere de 'öğretmen' veriyonuz". Bu adam, 'öğritmen' diyerek, öğretmeni küçümsüyordu. İlköğretim Müfettişi Ali Rıza (Tükel) bozuldu. Adamın yüzüne dik dik baktığı zaman da, bu zeki köylü şu yanıtı verdi: "Yani, Müfettiş Bey, eğrilte eğrilte doğrultacak".

"Eğritmen" diyorlar ama, ben öyle öğretmen gördüm ki, gece yarısında, teftiş yolunun üzerine düşen köylerde dışarıda bulmuşsak, alfabeyi, kitabını açıp, ay ışığında, bize okuma sınavı denemesi vermiştir. Evinde kaynanası, anası; "Gece yarısına kadar gaz lambası yetiştiremiyoruz; kitaptan başını kaldırmıyor." demiştir; çocuklara bir şeyler öğretebilmek için. Kanımca, çocuklara bir şeyler öğretebilmek için, ister öğretmen olsun, ister üniversite hocası olsun, onun en büyük müfettişi öğrencisidir. Öğrencisinin karşısında mehçup olan, bir şey bilmeyen öğretmen, bir şey öğretmez.

İlk zamanlarda böyle bir yadırgama olmuş; fakat, çok geçmeden, köyün ağaları, madem ki bu işe devlet

sahiptir, diye çocuklarını okula göndermeye başlamışlardır. Hatta, köyden diploma almak suretiyle, öğrencilerin -aktarmalı olarak- Köy Enstitülerine girmeleri girişiminde de bulunmuşlardır.

Problemin başı, "Köyü kadın öğretmen mi kalkındırır, erkek öğretmen mi?" sorusu idi. Bu deneme de -ülkenin hâlâ yaşamakta olduğu birtakım gerici, tutucu çevrelerin etkisiyle- gereği gibi yanıtlanamamıştır. Nitekim, Kızılçullu Köy Enstitüsüne ben, 1938'de teftişe gittiğim zaman, orada 50-60 kadar kadın öğretmen gördüm ve çok memnun oldum. Cumhuriyet Gazetesine -o tarihte- bir beyanat verdim. Kadın öğretmenlerin durumu, Köy Enstitülerinin (Köy Öğretmen Okulunun) durumu hakkında. Hatta, Yunus Nadi, ertesi günü -bu beyanata dayanarak- bunun hakkında bir başmakale yazmış ve davaya destek olmuştur.

"Eklemek isterim ki, Yunus Nadi'nin Köy Enstitüleri öncesinde köy sorunu, köy eğitimi sorunu üzerinde —yazarlar arasında— özel bir savaşım yaşamı vardır. Bunların çocukları, türlü armağanlar verdikleri halde, Köy Enstitüleri hakkında (babalarının savunduğu fikirlerle ilgili bu kurumlar hakkında) eleştirici bir ödül, yahut bir hareket göstermemişlerdir. (2)

Şimdi, bu ilk denemeye (Ankara köyleri çerçevesindeki denemeye) Emin Soysal'ın da büyük güç kattığını söylemek doğru olur. Sonradan çıkan anlaşmazlıklar, aslında, hoş göremeyeceğimiz hareketlerdir. Hele, Köy Enstitülerinin hücum hedefleri haline geldiği karamsar bir dönemde, onun da bu hareketlere aşırı ve sert bir şekilde karışmış olması, kabul edilir bir

---

(2) H. Raşit Öymen, burada kendisinin 21 Ekim 1938 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde çıkan demecinden ve Yunus Nadi'nin 22 Ekim 1938 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde çıkan "Ameli Üniversiteler" başlıklı baş yazısından söz etmektedir. Yunus Nadi, bundan çok önceleri 28 Haziran 1927 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde de "Her Köye Mektap" başlıklı bir yazı yazmış ve burada her köy okulunun 3-4 dönümlük bir arazi içine kurulmasını, öğretmenin öğrencilerle birlikte sebze ve meyve yetiştirmesini, öğretmeni köye bağlamak için de ailesiyle birlikte oturacağı basit, fakat sağlıklı binalar yaptırılmasını önermiştir. Ona göre, bu, "Türkiye'de yeni bir inkılâbın temeli" olacaktı.

Hıfzırhman Raşit Öymen'in Manisa'nın Horoz köyündeki Eğitim Kursu ve İzmir'deki Köy Öğretmen Okulu (Köy Enstitüsü) hakkında gazeteye açıklama yapması üzerine, Yunus Nadi yazdığı "Ameli Üniversiteler" başlıklı yazısında buraları "ameli üniversiteler" olarak nitелеmekte ve Kızılçullu'da girilen tecrübe, yaşama ameli adam vermek bakımından, yalnız köylere uygulamakla yetinmeyerek, kentlerimize de teşmil olunması arzu edilecek, yeni bir kültür sisteminin başlangıcıdır." diyordu. (H. Raşit Öymen'in yukardaki demeci ve Yunus Nadi'nin yazısı 1972 yılında Eğitim Hareketleri dergisinin 206-207. sayısında da yayımlanmıştır.) (C.B.)

şey değildir; fakat, yine de, eğer tarihin günü gününe olan biten görünüşlerini olduğu gibi tanımak, değerlendirmek gerekiyorsa (ki benim kanım odur), bu arada Emin Soysal'ın gene bir hususi mazhariyet etkisiyle, belki ilk öğretmenlerin çoğunun Ankara çevresindeki köylerden (özellikle Mürtet ovasından) olmalarının ve bunların askerliklerini, onun yedek subay olduğu "birlikte" yapmış olmalarının da büyük etkisi olmuştur. Bunları Eskişehir'de yetiştirmiş, burada sınav durumuna getirmiş, öğretmenler için "Birinci Yıl", "İkinci Yıl" ve "Üçüncü Yıl" Kitaplarının da okuma kısımlarını (daha doğrusu, Hayat Bilgisi niteliğinde olan kısımları), gece gündüz çalışarak, Edirne'li İhsan ve Mehmet Tuğrul gibi arkadaşlarla işbirliği yaparak yazmışlardır. (3)

Eğitmen namzetleri Mahmudiye köyünde Yarım Osman ve Çoban piyeslerini temsil ediyor.

Bunun üzerinedir ki, Saffet Arıkan, Emin Soysal'ın Eskişehir'de Köy Eğitim Kursu kurması; sonra da, ekonomik bunalım içine düşen Amerika'dan 65.000 liraya İzmir-Kızılcıllu'daki devlet gibi koca binaları satınaldıktan sonra yeni kurulan okulun Müdürlüğüne atanması için özel bir itina göstermiştir. Müsteşar Rıdvan Bey, orayı kız lisesi; İzmir'e bağlılığı dolayısıyla, Hikmet Türk'ü de müdür atamak istemiş; fakat, Arıkan ısrar etmiştir. Çünkü, Eskişehir'deki Köy Eğitim Kursu'nda tarımcıların bilmediği şeyleri Emin Soysal'ın bildiğini Arıkan görmüştür. Emin Soysal'ın -kendine özgü, biraz alaycı, espirili ve taşkın hareketleri olmakla birlikte- ilk kuruluştaki hizmetlerini anmak isteriz. O zaman, Hakkı Tonguç'un da kanaati başka türlü değildi.

Sonradan, başka faktörler, Dr.Halil Fikret Kanad'ın Kurun (Vakit) gazetesinde, daha önce, Köy Enstitüsü tipi öğretmen okullarını önermesinden başlayan birtakım "karşılıklı kapisler içinde" Emin Soysal'ın da durumu değişmiştir.

Bununla ilgili literatür birikimi İkinci Meşrtiyet'ten başlamaktadır. Bu ilerde açıklayacağım şekilde, Ethem Nejat, M. Şekip Tunç'un da içinde bulunduğu Usküp'teki "Yeni Mektep" yayınlarına kadar gider. "Öğretmen-Çiftçiler, Çiftçi-Öğretmenler" başlıklı makale vb. "Halka Doğru Fikir Hareketi" dergisini çıkaran Ethem Nejat, hemen hemen aynı şeyi tekrarlamıştır: Bahçe ziraati, örnek tarla vb. İsmail Mahir Efendi'nin Osmanlı Meclisinde söylediği söylev. Köylü kızın köylü erkekle evlendirilmesi ve nihayet, İzmir Kongresi. Hep bunlar, yakın tarihin düşün (fikir) birikimini oluşturmuştur.

Ancak, eğitimci işi, bu suretle Ankara'daki Gazi Okulu'nda sınavını verdikten ve kabine üyelerinin dikkat ve tasvibini aldıktan sonra, Köy Enstitülerinin ilk kuruluşu için, Sakarya Irmağı başından harekete geçilmiştir.

zaten Eskişehir'de göçmen çocuğu olan, yani Tuna boyundan gelme yoksul bir ailenin çocuğu olan Tonguç, Eskişehir'den 50-60 kilometre ilerde olan Hamidiye harasını görmeye gitmiştir. Buradan Ankara'ya döndüğü zaman, buraları anlatmış; "Yolda şu kadar arılığa rastladım vb." demiştir. (Onun için, o zaman, yurt çapında bir gezinti yaptığı söyleniyor ki, bu yanlıştır.)

Hakkı Tonguç'un bu anlatmaları üzerine, Saffet Arıkan, müsteşar Rıdvan Nafiz ve Hakkı Tonguç, Mahmudiye harasına gitmişler ve oraları görmüşlerdir.

Bunun üzerine, oranın eski bir pansiyonlu okulunda ilk Eğitim Kursu açılmıştır. Daha sonra, onun altında, yapı okulu ustaları, motor ustaları da, projelerini çizerek, ek yeni binalar yapılmıştır. Kurs, tümsekteki eski ilkokul binasında açılmıştır. Etrafındaki tarlalar da bu eğitimci tarafından verimli bir şekilde işletilmiştir. Hamidiye'de açılan ilk Köy Enstitüsünün Müdürlüğü'ne de şimdi Özyürek Yayınevini işleten Remzi Özyürek getirilmiştir. Kızılcıllu'ya da Emin Soysal atanmıştır. Böylece, ilk Köy Enstitüleri, bu iki deneyimli, başarılı ve dikkatli eğitimcilerin yönetiminde açılmış ve yürütülmüştür.

Bakan Saffet Arıkan ile müsteşar Rıdvan Nafiz'in bu gezisini belgeleyen fotoğraf, Şevket Gedikoğlu'nun kitabında vardır. (4) Fotoğrafı çeken Hakkı Tonguç'un gölgesi toprağa düşmüştür. Fotoğrafta görülüyor.

(3) Her kitabın bir de eğitimci kılavuzu vardı. M.Rauf İnan'ın bildirdiğine göre bu kitaplar, kılavuzlar ve eğitimci okulların yönetmelikleri, 1936 yılı Mayıs ve Haziran aylarında İlköğretim Genel Müdürü Hakkı Tonguç'un başlangıcında İzmir Milli Eğitim Müdür Yardımcısı M. Rauf İnan, Ankara İlköğretim Müfettişi Emin Soysal, Köy Okulu Başöğretmenleri Tahsin Gölöksüz ve Necati Öngay ile Germencik Köyü Başöğretmeni Mehmet Tuğrul, Edirne Merkez İlkokulu Öğretmenlerinden Murat Özgü, Tekirdağ İlköğretim Müfettişi Mustafa İlhan Görkey'den oluşan bir kurul tarafından hazırlanmıştır. (İnan, M. Rauf. Atatürk'ün Evrenselliği, Önder Kişiliği, Eğitimci Kişiliği ve Amaçları. Ankara: TISA Matbaası, 1983, s.264. UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Yayını. (C.B.)

(4) Bu, Şevket Gedikoğlu'nun Kitabı değil, Hürrem Arman'ın "Piramidin Tabanı" adlı Kitabının 1. Cildir. (C.B.)

Fotoğrafta kürklü olan Saffet Arıkan'dır. Boyu kısa olan da Rıdvan Nafiz Bey'dir. Üçü, Sakarya Irmağı'nın başına (5) kadar gidip dönmüşlerdir.(6)

Bu ırmak başı hareketini ben, -Sakarya savaşı sembolü içinde tıpkı Kurtuluş Savaşı gibi- köyün kurtuluşu yollarından, çıkışlarından biri saymakta haklıyım. Baltacıoğlu'nun bir yazısında da belirttiği gibi, Saffet Arıkan'ın, bu yurt gezisi sırasında, "Bu sitebi görüyor musun? Köylü bu sitebi yenmekle, kendi ters talihini de yenmiş olur." sözü, çok yerinde bir sözdür. Çünkü, benim 1924'te Ankara'ya koltuk değneği ile gelip de göremediğim bir kuruluşu, 1934'te yukarıda arzettiğim ilköğretim saferberliğine (köy ilköğretim saferberliğine) faydalı olacağım için çağırıldığım şube müdürlüğünde, Ankara'ya girerken Gazi Eğitim Enstitüsü gibi monimantal bir abide olarak (tek bir abide olarak) yükseldiğini hatırlarım.

Burası da bozkırın bir eteği idi. Uzanan bozkır, Atatürk, orman çiftliğinde bizzat traktörün başına geçerek ve sık sık orada bulunarak, Marmara Havuzu, Karadeniz Havuzu'ndan sulayarak ağaçlandırmak suretiyle, orman çiftliğini kurmuş ve Köy Enstitüleri yaşamının ilk örneklerden birinin kurulmasına yardım etmiştir.

(Bundan sonra, literatür birikimine geçebiliriz" demişse de bu yapılmamıştır.)